زَرتُشت

زَرتُشت یا زَردُشت یا اشوزَرتُشت، پیامبر ایران باستان بود که مزدیسنا را بنیان گذاشت.وی همچنین سراینده گات‌ها، کهن‌ترین بخش اوستا می‌باشد.زمان و محل دقیق تولد وی مشخص نیست اما گمانه‌زنی‌ها و اسناد، زمانی بین ۶۰۰۰ تا ۶۰۰ سال پیش از میلاد مسیح را برای او حدس زده‌اند و زادگاه وی را به مناطق مختلفی مانند ری، آذربایجان، خوارزم و سیستان نسبت داده‌اند.تعلمیات زرتشت بعدها با باورهای بومی ایرانیان ترکیب شد و مزدیسنای کنونی که نزدیک به پنج سده دین رسمی ایران نیز بوده‌است، را پدید آورد. نام زرتشت در فهرست یکصد نفره‌ٔانسان‌های تاثیرگذار تاریخ که توسط مایکل هارت تنظیم شده‌است، قرار دارد. دین زرتشت امروزه حدود ۲۰۰ هزار تن پیرو در ایران، هند و برخی نقاط دیگر جهان دارد.

ریشه ومعنا

نام زرتشت بر اساس متون اوستایی زراثوشترا بوده‌است که نامی مرکب است. از «زَرَت» که ممکن است معنی زرد و زرین یا پیر داشته باشد و «اشترا» که برخی آن را شتر و برخی معنی آن را آسترا به معنی ستاره در نظر گرفته‌اند. دارنده‌ٔشتر زرد، دارنده‌ٔشتر پیر، دارنده‌ٔشتر با جرأت، درخشان و زرد مثل طلا، پسر ستاره،، ستاره‌ٔدرخشان و روشنایی زرین معانی گوناگونی است که تا به‌حال محققان برای نام زرتشت ذکر کرده‌اند.

زمان زندگانی زرتشت

زمان ظهور زرتشت، با همه‌ٔپژوهش‌های دانشمندان قدیم و جدید، هنوز هم در پرده‌ٔابهام است. درباره‌ٔ زمان زندگانی زرتشت آنقدر تحقیق و بحث و گفتگو شده‌است که حتّی اشاره به رئوس آن مطالب، کتاب بزرگی را فراهم می‌کند.

اودوکسوس کنیدوسی که هم زمان با افلاطون بوده‌است، زمان ظهور زرتشت را ۶۰۰۰ سال قبل از افلاطون می‌داند.

جامعه‌ٔزرتشتیان ایران زادروز زرتشت را روز خرداد از ماه فروردین برابر با ۶ فروردین و در سال ۱۷۶۸ پیش از میلاد و تاریخ درگذشت او ۵ دی ۱۶۹۱ پیش از میلاد تعیین کرده‌است. اما این باور که به تازگی متدوال شده و زرتشتیان هند آنرا به رسمیت نمی‌شناسند، فاقد منبع تاریخی است.

بیشتر پژوهشگران طرفدار تاریخ سنتی، زمان زرتشت را سده پنجم تا ششم پیش از میلاد در نظر گرفته‌اند. در کتاب بندهشن آمده‌است که زرتشت در سال ۲۵۸ سال پیش از انقراض شاهنشاهی هخامنشی به بعثت رسید. اما در ارداویرافنامه، بعثت زرتشت ۳۰۰ سال پیش از حمله اسکندر ذکر می‌شود و بنابراین، چون

اسکندر ۳۳۰ پیش از میلاد به ایران حمله کرده‌است، تاریخ تولد زرتشت در حدود ۶۶۰ پیش از میلاد خواهد شد. همچنین بعضی از محققان دیگر از شباهت اسمی استفاده کرده، گشتاسپ پدر داریوش هخامنشی را با کی گشتاسپ شاه کیانی یکی دانسته‌اند، در نتیجه زمان زرتشت را حدود ۵ سده پیش از میلاد در نظر گرفته‌اند.

امروزه بیشتر دانشمندان بر آنند که زردشت بین ۱۰۰۰ تا ۱۲۰۰ سال پیش از میلاد می‌زیسته‌است.

خاستگاه زرتشت

با آنکه در مورد زادگاه زرتشت تاکنون تحقیق گسترده‌ای صورت گرفته ولی هنوز نتیجه قطعی به دست نیامده‌است.از گات‌ها که تنها مآخذ اساسی راجع به زندگی زرتشت است، هیچگونه اطلاع روشنی، خواه در باب مولد و خواه درباره محل دعوت و منطقه عمل او، به دست نمی‌آید.در چندین قسمت از یشت‌ها در اوستا محل فعالیت دینی زرتشت ایرانویج ذکر شده‌است.

در منابع زبان پهلوی و به دنبال آنها در کتاب‌های عربی و فارسی ایرانویج را با آذربایجان یکی شمرده‌اند. دانشمندان انتساب زرتشت را به آذربایجان، به دلایل فراوان مردود می‌دانند که مهم‌ترین آنها دلایل زبانی است. زبان اوستایی یعنی زبان کتاب اوستا زبانی است متعلق به شرق ایران و در این کتاب هیچ نشانی از واژه‌هایی که اصل مادی یا فارسی باستان داشته باشد، دیده نمی‌شود. امروزه بیشتر دانشمندان ایران‌شناس ایرانویج را خوارزم به شمار آورده و زادگاه زردشت را آنجا دانسته‌اند.

تبار و خانواده زرتشت

مادر زرتشت دوغدو دختر فری‌هیم‌رَوا و پدر وی پوروش اسپ نام داشتند. نام خانوادگی زرتشت اسپنتمان بود. حاصل ازدواج پوروش اسپ و دوغدو پنج پسر بود که زرتشت سومین آن‌هاست.

زرتشت سه بار ازدواج کرده بود. نام زن نخست و دوم او ذکر نشده‌است، زن سوم او هووی نام داشته، هووی از خاندان هووگوه و بنابر روایات سنتی دختر فرشوشتر، وزیر کی گشتاسپ شاه کیانی بوده‌است.

زن نخست او پسری به نام ایست واستر و سه دختر به نام‌های فرینی و ثریتی و پوروچیستا داشت.زرتشت در گاتاها از ازدواج دختر سوم خود یاد می‌کند و روایات بعدی، شوهر او را جاماسب می‌نامد. از همسر دوم زرتشت، دو پسر به نام‌های اورْوَتَتْنَرَه و هْوَرْچیثْزَه به دنیا آمده، و ظاهراً از زن سوم فرزندی نداشته‌است.

نخستین کسی که به زرتشت ایمان آورد، میدیو ماه بود، که فروردین یشت از او نام می‌برد. وی در روایات سنتی، پسرعموی زرتشت به شمار آمده‌است.